

ИДЕНТИТЕТОТ НА ЕПСКИОТ ХЕРОЈ

Кристина Димовска

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Македонија

Анстракт: Иницијалната замисла на истражувачкиот труд поаѓа од сериозната амбиција за теориско-терминолошко определување, дешифрирање, до-објаснување (или разјаснување) на теориско-жанровските (и интержанровски) нијанси помеѓу пословицата, максимата и провербијалниот исказ, како паремиолошки форми. Во теоријата и литературата што се занимаваат со паремиолошки прашања, не секогаш се прави концизна и јасна дистинкција помеѓу пословицата (често пати погрешно сметана за синоним или еквивалент на поговорката) и максимата, што резултираше не само со неплодородна терминолошка конфузија, туку и со семантички дисперзиран вокабулар, кој пак, следствено, имаше контра ефект во конечно-то разрешување на вечната дилема за дефинирање и систематизација на овие паремиолошки форми. Оборот на истражувањето не дозволува достигнување до стадиум на финале за ова спорно прашање, затоа што неговата примарна цел е теориско разлучување на пословицата, провербијалниот исказ и максимата на фонот на херојската епика, од аспект на нивниот статус, улога (функции, својства) во сликањето на идентитетот на епскиот херој.

Истражувањето содржи: уведен дел, во кој се образложува поттикот за еден ваков научно-истражувачки поход; прв дел, посветен на теориско-терминолошко разлучување на максимата и пословицата; втор дел, каде што прагматично се реферира кон ти-

пични примери земени од херојската епика (со примарен акцент на англосаксонскиот еп *Беовулф* и на германскиот еп *Песна за Нибелунзите*); заклучен дел, во којшто се сумираат изложените ставови, и селектирана библиографија, без којашто истражувањето не би ја имало својата заокружена форма.

Со вака осмислена структура, истражувачкиот труд стреми да покаже дека *паремиолошките форми (провербијалниот исказ и максимата) се присутни во херојската епика, но тие се стилизирани, естетизирани, „супер-видови“, наменети за образован читател, а не за необразован слушател.* За постигнување максимални ефекти, истражувачкиот труд ползува плуралистичка методологија, со акцент на специфичните методи од потесното поле на истражувањето, какви што се методите на компаративно и на интертекстуално проучување, како и методот на т.н. „провербијален перформанс“ (Пол Кавил), особено значаен за кристализирање на провербијалниот исказ и максимата како меѓусебно поврзани, но суштински самодовolni и независни паремиолошки форми. Заклучокот на истражувачкиот труд е двостран; прво, тој треба да упати на потребата од реевалуација на терминолошкиот вокабулар со којшто се оперира при опсервациите и елаборирањата на прашања и теми од компаративната паремиологија; второ, тој треба да покаже дали е основан сомнежот за улогата на паремиолошките форми како совршено

ефективни илустратори, во компресирана форма, на херојскиот идентитет како погоден за подражавање.

Клучни зборови: идентитет, епски херој, теорија, терминологија, пословица, провербијален исказ, максима, херојска епика, епски автор

I. ВОВЕД

Истражувачкиот труд би требал да послужи како увод во поопсежното, посериозно и теориски потемелно истражување, што е замислено да се спроведе при изработката на докторската дисертација од областа на компаративната паремиологија. Еден од суштинските, основни и незаобиколни проблеми во обидите за определување, образложување и уште повеќе за дистингирање помеѓу сродните по форма и стилско-лингвистичка оркестрација паремиолошки форми,¹ се должи на теориско-термиолошката конфузија и недоумие, што, како отсекогаш, да ги следат истражувањата од областа на паремиологијата. Кажано инаку, расправите за оние прашања што би требало да се сметаат за разбирливи сами по себе или пак за општо познати, од областа на фолклорот, народната / усна книжевност и паремиологијата, се сведени на експресивно, термиолошки дифузно и теориски разгрането полемизирање на различни автори, што „употребуваат исти зборови, а мислат различни нешта“ (Петровиќ; цит. спор. Стојановиќ Лафазановска, 2001: 22). Оваа дигресија вроди со мноштво полезни студии на паремиолошките форми, но овие се неуспешни во обидите за давање на прецизна терминологија и оперативен вокабулар (или барем постигнување на негова „рефункциона-

лизација“; Анчевски, 2007: 8), што би помогнало во насочувањето на вниманието кон суштински проблеми, наместо кон термиолошки препирки и препреки.

Една од појдовните точки на истражувачкиот труд ќе биде елаборирање на теориските размисли на еминентни теоретичари и истражувачи на фолклорот, усната книжевност и паремиологијата / паремиологијата, што треба да послужи како „отскочна даска“ за изнаоѓање прифатлив консензус и консолидирање на различните ставови и мислења за прашањата што ја тангираат компаративната паремиологија. Ова значи дека ќе биде нужно давање на увид во теориските сфаќања за паремиолошките форми, со посебен акцент на пословицата и максимата, но по однос на нивното определување на фонот на херојската епика. Под херојска епика тука се подведуваат оние дела за кои постои основа да се тврди дека примарно и првенствено се трансмитирале во усна форма (биле ‘слушани’), за потоа да доживеат да бидат и писмено и вербално фиксирани (да се ‘читаат’); овие, како што сугерира нивното заедничко подведување под плаштот на (херојската) епика, опеваат историски личности трансформирани во палимпсестни, фикционални ликови со исклучителен (односно супериорен), хиперболизиран и мегалитски статус. Соодветни примери постојат во англосаксонскиот еп *Беовулф* и во германскиот еп *Песна за Нибелунзите*, читани низ заедничка, интерпретативна оптика, поради споделеноста на мотиви и портретирање на идентитетот на епскиот херој, преку лаконски срочени паремиолошки форми. Но, постојат и такви текстови, а јужнословенската епика нуди доволно примери, што симултано постоеле во двата мо-

дела, односно и во усниот и во пишаниот, и како најсоодветен пример на ум доаѓаат песните посветени на споделената балканска епска фигура на историскиот Крал(е) Марко. Меѓутоа, со оглед на тоа дека истражувањето примарниот интерес го има насочено на провербијалниот исказ и максимата, а посебно на нивното својство во претстава на идентитетот на епскиот херој, разгледувањата на херојската епика како специфичен книжевен вид ќе бидат резервирани за друга прилика.

За полесен проод во истражувачкиот труд, упатувањето кон конкретните епски текстови, ќе биде изведено преку кратениците кон македонските препевы:

Бевулф, ДМ, број на стих

ПЗН – Песна за Нибелунзите, број на строфа²

I. ОБИДИ ЗА ДЕФИНИРАЊЕ НА ПОСЛОВИЦИТЕ, ПРОВЕРБИЈАЛНИТЕ ИСКАЗИ И МАКСИМИТЕ

Кога се прави обид за давање концизна и прецизна дефиниција за пословиците како паремиолошки форми, многу често се прибегнува не кон дефинирање, туку кон дескрипција на тоа што овие форми *се* или што *би требало* да бидат, односно каква е нивната структурна, семантичка, семиотичка, лингвистичка и лексичка конструкција. Се прибегнува кон опис или анализа на фреквенцијата на стилски фигури и нивното место и значење во овие форми, но не се определува што пословицата или максимата *е*, односно што таа *претставува*.

Во јазичната, а уште повеќе во говорната практика на Балканот, долго време не се правела, и всушност во колоквијалниот говор често пати не

се прави, дистинкција меѓу пословицата и поговорката; прашање е кога овие називи воопшто почнале и официјално да се користат. Во српското говорно подрачје се користеле инакви називи, во синтагматска и синтаксичка форма, какви што се термините: *прекоречица*, *узречица*, *изрека*, *реченија*, што не е исклучок и во македонското говорно подрачје, каде што се среќаваат (или се среќавале) терминолошките еквиваленти: 'приказна', 'прикаска', 'прикажња', 'реченица', 'гачка'; во недостаток на соодветен термин, се прибегнувало кон дескриптивно образложување на овие форми. Во *Толковниот речник на македонскиот јазик*, за пословицата е дадена генеричка определба, што воопшто не помага во поставувањето реска граница меѓу неа и максимата (да се погледне: *Толковен речник...*, том IV, 2008: 361). За пословица се употребувал и изразот *гнома* (Величковски, 1999: 109;). Во српското говорно подрачје пак, во периодот од 15 до 17 век, во зборниците на различни автори, фигурирале изразите: *dicteria* (Шизгорица / Науплеја), *adagio illyrica* (Бенедишиќ), *proverbium* (Џурџевиќ), *priričja* (Витезовиќ), *proricja* (Матијашевиќ), *prirečja* (Миклошиќ) (Рековиќ, 1991: 626).

Величковски ја дефинира пословицата како „фолклорен жанр во форма на краток, завршен и стабилен исказ, во општа употреба во народниот говор, [кој покажува] стремез кон ритмичка организација на исказот и фигуративно-емоционалната украска на содржината...“³ (Величковски, 1999: 107, 111, 226, 316). Величковски, чија студија претставува корисна фузија на паремиографскиот со паремиолошкиот пристап, забележува дека со цел една мисла, идеја, реченица, исказ да ги исполни критериумите за да биде класифициран и ка-

рактизиран како пословица, тогаш тој треба да биде целосна и независна реченица која генерализира низа на особени случаи. Мошне е важен аспектот на генерализирање, кој ја издвојува пословицата од афоризмот како друга паремиолошка форма, и би можело да се забележи дека првата форма се користи за да се воопшти суд или став што е генерално важен за дадена ситуација, околност или случување, додека втората форма има потесно значење, и се однесува на посспецифичен, често пати уметнички контекст, во кој не секогаш е потребно генерализирање. Сепак, еден од белезите што го одделуваат афоризмот од пословицата, е неговата духовита природа, особено што втората форма може да е искажана со сериозен тон и стил. Ако за пословицата е тешко одредувањето на хронотопот на нејзиното настанување, тогаш за афоризмот е познато дека бил формиран во 16 век во западноевропските говорни подрачја, и дека особено го ползувале француските моралисти (Рогошник, 1991: 4).

Во своите обиди за определба на дел од паремиолошките форми, Твртко Чубелиќ за (народните пословици, народните прашања / загатки) забележува дека се едни од облиците на „*книжевно (литерарно) изразување* и еден од начините на *книжевно (литерарно) соопштување* на животни искуства и сфаќања“. Според него, можат да се издвојат неколку корисни, различни пристапи во проучувањето на погоре споменатите паремиолошки форми: педагошки пристап, социолошки пристап, етичко-моралистички пристап, природо-научен пристап, содржајно-тематски пристап, итн. (Čubelić, 1988: 297). Подоцна, во истата своја студија, тој прави интерна поделба меѓу пословиците,

и тоа врз основа на: а). моралот и идеите врз кои овие се засноваат; б). јазичниот израз и вредност, и в). практичното животно значење (Čubelić, 1988: 319).

Меѓутоа, ако за миг се осврнеме кон херојската епика и особено кон статусот што паремиолошките форми го имаат во структурата на епот (низ примерите присутни во епот *Беовулф*), тогаш веднаш ќе налетаме на видлив проблем. „За теориски едуцираниот ум, пословиците и максимите служат како... орнамент или за забава“, смета Пол Кавил (Cavill, 1996: 3). Но, тој умешно забележува дека англосаксонскиот период и особено англосаксонската поезија, е *пред-теориска*, така што теорискиот пристап и херменевтичка анализа, не само што не би биле соодветни, туку и не би резултирале со оптимални сознанија. Во недостаток од способност за реконструирање на првичниот, примарен, оригинален контекст, теоретичарите прибегнуваат кон конструирање на хипотетички контексти, што им дава поголемо значење на паремиолошките форми, од она што за нив го сервирале средновековните епски поети.

Максимите се „аксиоми и изведени искуствени изјави на пред-теориска, но не и на несофистицирана, филозофија“ и претставуваат „сентенцијална генерализација“ (Cavill, 1996: 3, 5), во смисла дека тие вербално воопштуваат полезен совет во конвенционални рамки. Тие ретко се апстрактни, и воопштувањата за природата на Бог или за смртта, ретко се појавуваат без да навестат сообразен човечки, етички одговор. Од друга страна, гномите веројатно се поапстрактни, иако тие подразбираат заинтересиран набљудувач кој има одредено морално, социјално или религиозно гледиште.

Причината за честото поистоветување и побркување меѓу максимата и гномата (а понекогаш и меѓу други парови паремолошки форми, несомнено, особено во случајот со пословицата и поговорката), е што етичкиот тип на максима се претставува и се нуди како објективен факт, едноставно набљудување, на истиот начин како и *гномата* (Cavill, 1996: 55).⁴ Меѓутоа, треба на ум да се има дека термиолошката конфузија се случува во главите на теоретичарите и толкувачите (ако воопшто постои разлика меѓу нив), зашто англосаксонската поезија, како што беше и погоре споменато, е пред-теориска, што значи дека овие термиолошки и / или теориски дистинкции, не им биле од првична грижа на поетите. Слично становиште има и Ален Ренуар, кој забележува дека монасите што биле одговорни за компилирањето на епот *Беовулф*, очигледно не биле заинтересирани, како современите толкувачи, за жанровските разлики и параметри на класификација на различните типови текст. „Очигледно е дека староанглиските книжевни шематизации не биле ни малку налик на современите и би требало да се ослободиме од товарот на овие и да го искусиме епот каков што е, отколку напразно од него да правиме нешто што тој немал интенција да биде“ (Renoir, 1982: 2). Современата теориска и херменевтичка мисла се темели на ригорозни критериуми и затоа овие потфрлуваат кога треба да приложат прикладно „рецепциско и аксиолошко мерило за средновековните дела, вредности, жанрови и начела“ (Кулавкова, 1996: 19).

Трите карактеристики што се индикативни за индивидуалната, уникатна природа што ја одделува англосаксонската пословица од максимата, се состојат во: дефинитивноста на етимолошкото

значење на првата, дефинитивноста на нејзината метафорична природа и нејзината провербијална исказност. Пословицата се состои од зборови дадени во форма што веќе била постојна, а што е денес архаична, неразбирлива или неупотреблива, така што не е за чудење процесот на модификација (или ‘осовременување’) низ кој минуваат (и се трансформираат) овие форми. „Пословици или изреки што се именувани како такви, со термини како word, byword, bispell, cwide, wordcwide (сите апроксимативно [со значење – К. Д.] ‘изрека’)... се најдени во различни староанглиски прозни извори (во стих тие обично значат ‘говор’)... Овие се препознатливи, тогашно актуелни изреки, иако не секогаш имаме доказ освен именувањето за да ја докажеме нивната употреба во староанглискиот јазик“ (Cavill, 1996: 87).

Ако не ум се има нестандартната употреба (перформанс) на пословиците во двата анализирани епа, тогаш постои основа да се предложи како посоодветен називот *провербијален исказ* наместо пословица.

II. ПРОВЕРБИЈАЛНИОТ ИСКАЗ И МАКСИМАТА ВО ХЕРОЈСКАТА ЕПИКА

Постојат четири клучни критериуми за точно определување на статусот на провербијалниот исказ и на максимата во херојската епика, но уште повеќе за нивно жанровско разлучување.

Првиот критериум е критериумот на писмена фиксација. Ако се поаѓа од претпоставката дека една од инхерентните карактеристики на пословицата е нејзиното транслитирање во усна форма (што ја врзува и обврзува на зависност од т.н. ‘дис-

трибутивен закон', што го заговара Чубелиќ), тогаш би требало да се претпостави дека паремиолошките форми во херојската епика, конкретно во еповите *Беовулф* и *Песна за Нибелунзите*, претставуваат провербијални искази и максими.

Пословиците се вообичаено синтаксички постегнати по обем, во споредба со максимите како поопсежни и синтаксички покомплексни. Илустративен пример постои во првото обраќање на кралот Хротгар, во македонскиот препев на епот *Беовулф*, што се простира од стих 1725 до стих 1768:

Чудо е за чудење како Господ челномоќен / длабоко во дарежливоста го мудрува човештвото / со место, земја, промисленост; сè од владанието Негово ... зашто Бог еднаш дава / Великиот во славата виденост и величие. / На крајот ко што е пишано а од пишаното не се бега / позајменото тело поразено папсува / од судбата сотрено“

(*Беовулф*, ДМ, 1752-1755).

По кажаното, Хротгар му го упатува на *Беовулф* следниот совет / императив:⁵

„Варди се од ваквата зла великоопасност / сакан *Беовулф* билјуру бисерен / и држи се до подобро трајните добивки; / сјаен славенделио, презри ја суетноста. / Во мигов малкутраен цветот на мажеството / ти цути но уште утре умноболие или меч / пламење огнопламнато или далги потопски / сек на сабја ли убод на сврделкопје / или исцрпеност итра од животот ќе те лишат / и виделцето ќе ти свене ќе ти го снеса и ќе ти се стемне / смртта ќе те сотре сјајносоздаден воину!“

(*Беовулф*, ДМ, 1762-1768).

Опсегот е вториот критериум за теориско разлачување на максимата од провербијалниот исказ. Ако за миг се наведе стих со очигледен провербијален квалитет од македонскиот препев на германскиот еп *Песна за Нибелунзите*, тогаш разликата ќе

стане дотолку очигледна, што нема нужно да бара теориско образложение. Сигфрид стапува во борба со Брунхилда, во брачната постела на Гунтер, но не успева да ја совлада, иако го носи волшебниот плашт што му дава трипати појака сила, од онаа што таа природно ја поседува:

„Тешко мене, ако сега од неа изгубам глава, ... / на жените други ова право ќе им дава, / дрски да станат, и оние што инаку такви не се, / и секој маж ќе мора од жената своја да се тресе“ (подвл. К. Д.)

(ПЗН, 673).

Станува неспорно дека пословиците во македонскиот препев на *Песна за Нибелунзите*, ѝ робуваат на версификацијата и дека тие се формулирани за да ја запазат римата; „римата ја повикува онаа морфологија и лексика која ќе биде најпоетска, а не онаа која ќе биде граматички најточна и стандардна“ (Кулавкова, 1996: 86); иако ова правило важи и за македонскиот препев на *Беовулф*, сепак лингвистичката структурираност на исказите со провербијална димензија во *Песна за Нибелунзите*, оди на штета на стилско-естетскиот ефект и рецепција. Читателската илуминација е попречена и идентитетот на епскиот херој е помалку заводлив (во споредба со хероите во *Беовулф*, на пример), поради строгата организација на стихот.

Третиот критериум за дистингирање помеѓу максимата и пословицата, е категоријата на пишаноста. „... Категоријата на пишаноста, или категоријата на пишаното и напишаното, т.е. оние претпоставки и предуслови кои произлегуваат од писмото како факт, го развиваат јазичниот состав во еден насочен правец и на тој начин се постигнува само одредена низа на можни реализации на кон-

кретен јазичен состав, а кој ние го откриваме во напишаниот контекст“ (Čubelić, 1988: 298). Ако предвид се има мнението дека пословицата вообичаено подразбира постоење на т.н. *пословичен контекст* и активна говорна ситуација, а максимата и провербијалните искази (вториве не секогаш), се јавуваат попрво во пишана форма (на пример во делата на познати морализатори, какви што се максимите на Французинот Ларошфуко), тогаш постои основа за категоризирање на исказите во епот *Беовулф* како провербијални. Т.н. ‘физичка дистанција’ од збиднатото е карактеристика на максимата и на провербијалниот исказ, а не на пословицата, што значи дека првите две оставаат простор да бидат детално и длабоко промислени (оти се *прочитани*), за разлика од пословицата којашто со своите архаизми, понекогаш тешко може да допре до еден релативно млад, современ слушател, кој не владее исклучително добро со помалку познати зборови вон нивната вообичаена говорна употреба.⁶ За разлика од пословиците, максимите „не проектираат метафоричен, вештачки конфликт кој се решава во перформансот“ (Cavill, 1996: 158-159).

Четвртиот клучен критериум е преводот / препевот како трансфер на текстот од еден во друг лингво-стилистички и стилско-семантички јазичен систем. Популарноста на одредени епови, какви што се *Беовулф* и *Песна за Нибелунзите*, вроди со избилство (референтни, издржани, но и „симплифицирани“) препеви и преводи, што резултираше со недоумија на две рамништа. На прв план се поставува прашањето кој препев / превод е најваљиден (најблизок до оригиналот) за анализа. На втор план се поставува прашањето во колкава

мера отклонувањето на препевот / преводот од оригиналниот текст, влијае врз квантитетот на присутни паремиолошки форми.⁷ За илустрација на вториот случај, вреди да се наведе дека во препевот на Гринфилд на *Беовулф* (1982), се нотирани околу тринаесет паремиолошки форми (сите со примарен провербијален статус), додека во препевот на Михајловски (2013), се присутни триесет и три паремиолошки форми, од кои дваесет и осум ја имаат формата на пословици, поговорки и максими, три на благослови, а има и еден завет и една пофалба.⁸ Во верзијата што ја користи Пол Кавил пак, се среќаваат, според неговото разбирање, само десет *максими*. Ракурсот е суштински за изделување на максими во својство на илустрирање на херојскиот етос.

„Не постои воин / лацнат со оружје ако ликот не лажи / што нему му е рамен“.
(*Беовулф*, ДМ, 249-25).

Овие зборови му ги упатува чуварот на брегот, на Беовулф, карактеризирајќи го претходно вториов како доблестен и величествен воин. Џ. Толкин ја потенцира важноста на англосаксонската именка *seldguma*, што во англосаксонскиот оригинал е спомената во зборовите на чуварот на брегот, како упатување за Беовулф. Тој смета дека би се очекувало именката да се однесува на некој кому му е дозволено седење во непосредна близина и присуство на кралот (се мисли првенствено на Хротгар, но имплицитно и на Хигелак), со што би се упатило на (по)високиот статус на таквата личност / лик; но, контекстот налага именката да се сервира и соодветно да се преведе со значење на некој што е недоволно искусен на бојното поле (иако читате-

лот е свесен дека Беовулф, во споредба со некои други ликови, каков што е, на пример, Унферт, е сепак подоказан како воин). Толкин упатува дека ако Беовулф бил млад, но донекаде докажан воин во земјата на Хигелак кому му служи, тогаш тој во земјата на Хротгар е помалку славен, а доказ за ова е настроеноста полна со сомнеж и испитување на чуварот на брегот (J. Tolkien, 2014: 169). Ова покажува дека покрај безумното славење, за епскиот херој е резервиран и објективен сомнеж, што резултира со двојно димензионирање на овој тип јунак; со тоа, тој се изделува од вообичаениот артифициелен или „иреален“ начин на хиперболизирано претставување, очигледно подоминантен во епските песни (какви што се некои песни за Крале Марко запишани од македонски собирачи), во споредба со рано средновековните (западноевропски) херојски епови (какви што се не само *Беовулф* и *Песна за Нибелунзите*, туку и *Песна за Роланд* и *Песна за Сид*).

Во англискиот препев на Толкин и македонскиот препев на Михајловски, во стих 367, односно стих 455, се јавува стегнатата *формула* (според терминологијата на Толкин), што е всушност добро позната фраза или пословица: „Судбината прави како што ѝ чини“, односно „Од пишаното не се бега!“.

Што се однесува пак до германскиот еп *Песна за Нибелунзите*, вреди да се спомене само илустративен дел од провербијалните искази. Првиот провербијален исказ⁹ се среќава во првото пеење, строфа 16, кога Ута, мајката на Кримхилда, при толкувањето на сонот на ќерка си, вели: „На светов вистинска среќа може да се стече / од љубов на маж“ (*ПЗН*, 16). По својата реченична конструкција

и изборот на лексеми (барем што се однесува на препевот), не наведува веднаш на помислата дека станува збор за провербијален исказ, колку за сенденција, ако на ум се има дефинирањето на втората паремолошка форма како стегнат исказ / морална изрека што најчесто се кажува надвор од контекст. Меѓутоа, сопоставена со наредниот исказ во истото пеење (*ПЗН*, 17), со кој Кримхилда порачува дека „Тага по љубовта иде“, тогаш овие би можеле да се толкуваат како две антитези и како сумирано навестување за темата што ќе се обработува во епот. Овие искази ја исполнуваат својата семантичка функција во епот како сигнали не само за содржината, туку и за карактерот на инволвираните ликови; овој еп е можеби еден од ретките херојски епови, каде што ликовите не се „безнадежно непроменливи“, онака како што тоа го сфаќаше Бахтин. Конкретната лексика во провербијалните искази, по правило, се јавува не во своето првично (предметно) значење, туку во вид на манифестанти на одредени „идеологеми“ или на определени својства на нивните денотати (Толстая, 2008: 503).

Првите зборови на Кримхилда како увертира на заплетот, соодветствуваат на македонската поговорка под број 380 во класификацијата на Величковски, според која *Арната мома лош к'смет има*. Подлога за ова е претставата, од страна на суптилната авторска фокализација што се провлекува низ епот, на Кримхилда како убава и чесна; овие атрибути биле сметани за синоними за добрината во Средниот век.¹⁰ Таа подоцна во епот ја манифестира оваа добрина преку разделување на нибелуншкото богатство што го добива како наследство од убиениот Сигфрид, а за дарешливоста како пожелна и ценета особина, сведочи провербијалниот ис-

каз за Сигмунд и Сигелинд, родителите на Сигфрид, кои „имаа рака што штедро дава“ (ЛЗН, 29). Очигледната синегдоха во случајов упатува на квалитетот на овој исказ попрво како поговорка (*стилски орнамент*), а не пословица. Во македонскиот јазик е позната пословицата под број 54 која препорачува *Ако дадеш со десната рака (милостина), гледај да не те узнае левата*, што потсетува на словото на Исус кон неговите ученици - „И така, кога даваш милостина, не разгласувај, како што прават лицемерите по синагогите и по улиците...“ и „А ти, кога даваш милостина, да не знае твојата лева рака што прави десната...“ (*Свето Писмо*, Мт.: 6,5.1.6-15, 7).

III. Заклучок

Иако истражувачкиот труд смело појде во поход за теориско-терминолошко разлучување на максимата и на провербијалниот исказ како дел од плејадата паремиолошки форми што го претставуваат идентитетот на епскиот херој, тоа сепак ќе мора скромно да заклучи дека обидот за давање на една општо важечка и универзална определба, без оваа да биде погрешно протолкувана од авторите на големата мисла, е осудена на неуспех, само поради тоа што колку што постојат умови, толку ќе постојат и теории. Индикативен, во оваа смисла, е обидот на реномираниот, актуелен и современ германско-американски паремиолог Волфганг Мидер (Mieder), да изнајде прифатлив консензус за проблемот со дефинирањето на овие форми, преку спроведување на анкета меѓу паремиолози, но и луѓе неинволвирани во микро истражувања на фолклорот. На поставеното прашање „Што за вас

претставува пословицата“, тој добил педесет и пет меѓусебно различни (иако сродни) одговори на прашањето, што сведочи за релативната флексибилност во поимањето на пословицата. Сепак, тоа не значи дека прашањето треба да остане засекогаш отворено.

Потенцијалните паремиолошки форми во херојската епика служеле поефективно да се пристапи до слушателската публика, кога еповите биле изведувани по устен пат, а со тоа да се влијае (или да се модифицира) нејзиниот светоглед, со акцент на едукативната димензија; тие секако дека задржале макар и одраз од овие својства, без оглед што моралната идиосинкразија на епскиот херој денес се смета за демое. Ако предвид се има централизираното место на епскиот херој како врвен и исклучителен во своето однесување, тогаш може да се претпостави дека преку него се влијаело на „моделирање“ на однесувањето и држењето на целата заедница (Бојаџиевска, 2007: 241).

Истражувачкиот труд се обиде да докаже дека еден ваков пристап и методологија како претставените тука, се плаузибилни и продуктивни. Ова е од исклучителна важност, оти оди спроти текот на веќе застарениот приод кон пословиците, поговорките и максимите, кој се сведува на нивно набројување и класифицирање (интерес на паремиографијата), а не на нивна инкорпорираност во жанрите со кои не нужно и не секогаш се компатибилни (интерес на паремиологијата). Иницијалната замисла беше да се претстави дел од истражената материја и со тоа да се формира солидна основа за идна поопсежна, потемелна, но пред сè инструктивна и корисна студија, што верно би ги расветлила интертекстуалните и интержанровски врски

меѓу херојската епика и паремиолошките форми, во име на пополнување на теориските празнини во овој домен на локално ниво.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Алексоски, Тодор. *Зборовите се забораваат, напишаното останува: македонски поговорки, мудрости и изреки*. Прилеп: Друштво за наука и уметност, том I, 2010.
- [2] Анчевски, Зоран. *За традицијата (врз творечкиот опит на Т. С. Елиот и Блаже Конески)*. Скопје: Магор, 2007.
- [3] Бојацинска, Маја. „Јунак“. *Поимник на книжевната теорија*. Ур. Ката Кулавакова. Скопје: МАНУ, (2007): 240-241.
- [4] Величковски, Боне. *Заемните влијанија меѓу македонските народни пословици и поговорки и пословиците и поговорките на другите балкански народи*. [Докторска дисертација]. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 1999.
- [5] Михајловски, Драги (преп.) *Беовулф*. Скопје: Конгресен сервисен центар Макавеј, 2013.
- [6] Пермяков, Г. Л. *Од поговорки до сказки (Заметки по обичей теорији клише)*. Москва: Академия наук СССР, Институт востоковедения, 1970.
- [7] Стојановиќ Лафазановска, Лидија. *Ното initiatus; феноменот на иницијацијата во македонската народна книжевност*. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 2001.
- [8] *Толковен речник на македонскиот јазик*. Том IV. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2008.
- [9] Толстая, Светлана. „Антитеза и антонимия (на материале сербских пословиц)“. *Јужнословенски филолог*, LXIV, (2008): 497-507.
- [10] Томовски, Душан (преп.). *Песна за Нибелунзите*. Скопје: Мисла, 1979.
- [11] Кулавакова, Катица. *Потход и исход: начела и дела*. Скопје: Култура, 1996.
- [12] _____. „Фразеологизам“. *Поимник на книжевната теорија*. Ур. Ката Кулавакова. Скопје: МАНУ, (2007): 587.

ЛАТИНИЧНИ ИЗДАНИЈА

- [1] Cavill, Paul. *Maxims in Old English Poetry*. [Doctoral thesis]. University of Nottingham, 1996.
- [2] Čubelić, Tvrtko. *Povijest i historija usmene narodne književnosti: historijske i literarno-teorijske osnove te genološki aspekti – analitičko-sintetički pogledi*. Zagreb, [s.n.], 1988.
- [3] Jolles, André. *Jednostavni oblici*. Zagreb: Matica Hrvatska, 1978.
- [4] Miller, Dean A. *The Epic Hero*. The John Hopkins University Press, 2000.
- [5] Monnin, Pierre. “Namings for the hero and the structure of *Beowulf*”. *SPELL: Swiss papers in English language and literature*, 3 (1987): 111-121.
- [6] Peković, Slobodanka. “Poslovica”. *Rečnik književnih termina*. Ed. Dragiša Živković. Banja Luka: Romanov, (1991): 626-628.
- [7] Pogačnik, Jože. “Aforizam”. *Rečnik književnih termina*. Ed. Dragiša Živković. Banja Luka: Romanov, (1991): 3-4.
- [8] Renoir, Alain. Introduction. *A Readable Beowulf: The Old English Epic Newly Translated*. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press, 1982.
- [9] Sikimić, Biljana. *Etimologija i male folklorne forme*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 1996.
- [10] Tolkien, J. R. R. (trans.) *Beowulf*. Ed. Christopher Tolkien. Harper Collins Publishers, 2014 [1926].
- [11] Williams, Blanche Colton. *Gnomic poetry in Anglo-Saxon*. New York: Columbia University Press, 1914.